

Indsatbeskrivelser i handlingsplanen for FN's verdensmål

Indsatser under kapitlet – Sundhed og trivsel for alle:

- **Styrkelse af forebyggelsesområdet**
Politisk udvalg: Udvalget for Forebyggelse og Sammenhæng
- **Mindre ulighed i sundhed**
Politisk udvalg: Social- og Psykiatriudvalget
- **Forskning i forebyggelse, der virker – inkl. implementering af forskningsresultater**
Politisk udvalg: Udvalget for Forskning, Innovation og Uddannelse
- **Personlig medicin**
Politisk udvalg: Udvalget For forskning, Innovation og Uddannelse

Indsatser under kapitlet – Bæredygtige byer og lokalsamfund med høj livskvalitet:

- **Målrettet indsats som forebygger trusler fra jordforurening ved bæredygtige løsninger**
Politisk udvalg: Miljø- og klimaudvalget
- **Fremme brugen af genanvendelige materialer som erstatning for jomfruelige råstoffer**
Politisk udvalg: Miljø- og klimaudvalget
- **Grøn busdrift**
Politisk udvalg: Trafikudvalget

Indsatser under kapitlet – Ansvarligt forbrug og produktion:

- **På vej mod intelligent fossilfrit energiforbrug**
Politisk udvalg: Miljø- og klimaudvalget
- **På vej mod fossilfri drifts- og medarbejdertransport**
Politisk udvalg: Miljø- og klimaudvalget
- **På vej mod affaldsfrie hospitaler**
Politisk udvalg: Miljø- og klimaudvalget
- **Bæredygtig indkøbspraksis**
Politisk udvalg: Forretningsudvalget
- **Øget økologi og bæredygtig køkkendrift**
Politisk udvalg: Forretningsudvalget
- **Byggeri med bæredygtighed og samfundsansvar som grundsten**
Politisk udvalg: Forretningsudvalget
- **Vandeffektive hospitaler**
Politisk udvalg: Miljø- og klimaudvalget
- **Flere praktikpladser gennem uddannelsesklausurer på Region Hovedstadens egne byggerier og flere praktikpladser i egen organisation**
Politisk udvalg: Udvalget for Forskning, Innovation og Uddannelse

Styrkelse af forebyggelsesområdet

Politisk forankring:
Udvalget for forebyggelse og sammenhæng.

Bidraget til verdensmål:

3: Sundhed og trivsel. Sikre et sundt liv for alle og fremme trivsel for alle aldersgrupper. Delmål 3.4

Beskrivelse af indsats:

Der er tale om to delindsatser: A) Plan for styrkelse af forebyggelsesområdet og B) Sundhedsaftalen 2019-2022.

A) Forebyggelsesplanen indeholder tre fokusområder: 1. Unge og rygning, 2. Patientrettet forebyggelse og 3. Regionen som arbejdsplads.

B) Sundhedsaftalen indeholder tre fokusområder: 1. Sammen om borgere med psykiske sygdomme. 2. Sammen om børn og unges sundhed. 3. Sammen om ældre og borgere med kroniske sygdomme.

Indsatsens målsætning:

Målet for en styrkelse af forebyggelsesområdet i Region Hovedstaden er, at regionen skal arbejde mere målrettet med sundhedsfremme og forebyggelse, for at der kan sættes ind langt tidligere, end når hospitalerne møder borgerne som patienter i sundhedsvæsenet. Det skaber bedre livsvilkår og flere gode leveår for borgerne, og det mindsker behandlingsbehovet i sundhedsvæsenet.

Indsatsens forankring i nuværende strategier eller planer:

Plan for styrkelse af forebyggelsesområdet (2019)
 Sundhedsaftalen 2019-2023

Ressourcevurdering:

Der er fokus på forebyggelse og sundhedsfremme, og der er også med budget 2021 afsat midler til indsatsen. Det er dog vurderingen, at et kontinuerligt fokus og finansiering er nødvendig for at opfylde indsatsens målsætning.

Styrkelse af forebyggelsesområdet

Politisk forankring:
Udvalget for forebyggelse og sammenhæng.

Bidrager til verdensmål:

3: Sundhed og trivsel. Sikre et sundt liv for alle og fremme trivsel for alle aldersgrupper. Delmål 3.4

Beskrivelse af indsats:

En styrkelse af forebyggelsesområdet skal bl.a. ske gennem samarbejde med kommuner, civilsamfund mv. Et forslag til en plan for styrkelse af forebyggelsesområdet skal præsenteres for Regionsrådet i løbet af 2019. Planen vil formodentligt indeholde indsatser om patientrettet forebyggelse og rygning.

Indsatsens målsætning:

Målet for en styrkelse af forebyggelsesområdet i Region Hovedstaden er, at regionen skal arbejde mere målrettet med sundhedsfremme og forebyggelse for at der kan sættes ind langt tidligere end, når hospitalerne møder borgerne som patienter i sundhedsvæsenet. Det skaber bedre livsvilkår og flere gode leveår for borgerne, og det mindsker behandlingsbehovet i sundhedsvæsenet.

Indsatsens forankring i nuværende strategier eller planer:

Plan for styrkelse af forebyggelsesområdet (2019)

Ressourcevurdering:

Der er afsat 4 mio. kr. til en styrkelse af forebyggelsesområdet. Udarbejdelsen af planen kan gennemføres indenfor de afsatte ressourcer.

Mindre ulighed i sundhed

Politisk forankring: Social- og psykiatriudvalget

Bidrager til verdensmål:

3: Sundhed og trivsel. Sikre et sundt liv for alle og fremme trivsel for alle aldersgrupper.

10: Mindre ulighed. Reducer ulighed i og mellem lande. Delmål 10.3

Beskrivelse af indsats:

Indsatsen består af to forskellige delindsatser: A) Sammen om psykiatriens udvikling 2020-2023 og B) Politisk ramme for Region Hovedstadens arbejde med at skabe social lighed i sundhed

A) Treårsplanen for psykiatrien sætter retning for udviklingen i psykiatrien og prioriterer de indsatser, der skal arbejdes målrettet med i de kommende år. Treårsplanen indeholder følgende temaer: 1. Recovery (selvbestemmelse), 2. Samarbejde med kommuner, praksissektoren og civilsamfundet, 3. Bedre forløb for børn og unge, 4. Forebyggelse af tvang, 5. Lighed i sundhed, 6. Psykisk sygdom og misbrug og 7. Rekruttering, fastholdelse og arbejdsmiljø. Inden for hvert tema er en række anbefalinger, og der udarbejdes en handleplan med initiativer, som skal understøtte indsatsen.

B) Den politiske ramme for regionens arbejde med at skabe social lighed i sundhed har tre fokusområder: 1. Universelle indsatser skal løfte alle børn, 2) Differentierede indsatser giver lige muligheder og 3) Sammenhæng på tværs kræver fokus og nytænkning.

Indsatsens målsætning:

I forhold til FN's verdensmål skal indsatsen ses i sammenhæng med ønsket om at reducere den sociale ulighed i sundhed, som betyder, at udsatte og sårbare borgere har en højere sygelighed og dødelighed.

Ulighed i sundhed en særligt gældende problemstilling for psykiatriske patienter, hvor overdødelighed, komorbiditet og misbrug spiller en stor rolle for den enkelte borger.

Samlet set vil indsatsområderne bidrage til at reducere de sociale forskelle, som ligger til grund for ulighed i sundhed. Det betyder i sidste ende bedre behandling af mennesker sårbare og udsatte borgere, herunder borgere med psykisk sygdom.

Indsatsens forankring i nuværende strategier eller planer:

De to delindsatser er begge udarbejdet i 2019 og er således gældende.

Ressourcevurdering:

Der er et stort fokus på at mindske ulighed i sundhed, og der er også med budget 2021 afsat midler til indsatsen. Det er dog vurderingen, at et kontinuerligt fokus og finansiering er nødvendig for at opfylde indsatsens målsætning.

Mindre ulighed i sundhed

Politisk forankring: Social- og psykiatriudvalget

Bidraget til verdensmål:

3: Sundhed og trivsel. Sikre et sundt liv for alle og fremme trivsel for alle aldersgrupper.

10: Mindre ulighed. Reducer ulighed i og mellem lande. Delmål 10.5

Beskrivelse af indsats:

Treårsplanen for psykiatrien skal være med til at sætte retning på udviklingen i psykiatrien og prioritere de indsatser, der skal arbejdes målrettet med i de kommende år. Treårsplanen bliver udarbejdet på baggrund af en bred inddragelse af brugere, pårørende og medarbejdere på psykiatriområdet og forholder sig herudover til aktuelle udspil fra regeringen, Danske Regioner, KL og Sundhedsstyrelsen.

Treårsplanen vil formodentlig indeholde følgende indsatsområder:

- Recovery - brugerinddragelse,
- Samarbejde med kommuner, civilsamfund og praksis,
- Sammenhæng mellem psykiatri og somatik (ulighed i sundhed),
- Tvang
- Psykisk sygdom og misbrug.

Indsatsens målsætning:

I forhold til FN's verdensmål skal treårsplanen ses i sammenhæng med ønsket om at reducere ulighed. Særligt ulighed i sundhed er en væsentlig problemstilling for psykiatriske patienter, hvor overdødelighed, komorbiditet og misbrug spiller en stor rolle for den enkelte borger.

Samlet set vil indsatsområderne bidrage til bedre behandling af mennesker med psykisk sygdom, ikke mindst i kraft af det store fokus på at mindske ulighed i sundhed.

Indsatsens forankring i nuværende strategier eller planer:

Treårsplanen for psykiatrien 2020-2022 er under udarbejdelse og administrationen forventer, at et forslag til en plan vil være klar til behandling i Regionsrådet i sommeren 2019.

Ressourcevurdering:

Der vurderes ikke behov for yderligere ressourcer. Det forventes, at treårsplanen kan indgå i det kommende budget for Region Hovedstaden.

Forskning i forebyggelse, der virker - inkl. implementering af forskningsresultater

Politisk forankring:

Udvalget for Forskning, Innovation og Uddannelse

Bidrag til verdensmål:

3: Sundhed og trivsel. Sikre et sundt liv for alle og fremme trivsel for alle aldersgrupper. Delmål 3.3, 3.4 (dødelighed som følge af hjerte-kar-sygdomme, kræft, diabetes eller KOL).

Netop styrket forskning i forebyggelse og implementering af forskningen vil være afgørende for at indfri delmålet i en dansk kontekst. Der fokuseres i indsatsen både på den regionale (nære) og globale sundhed.

Beskrivelse af indsats:

Det tidligere erhverv-, vækst-, og forskningsudvalg (nu FIU) har i drøftelse om verdensmålene påpeget, at udviklingen går den forkerte vej på sundhedsområdet indenfor forebyggelse, fx er der for mange, der ryger, får sukkersyge og andre livsstilssygdomme.

Derfor anbefaler administrationen, at man opprioriterer og styrker nogle af de allerede igangværende indsatser vedrørende styrket forskning i forebyggelse og sundhedsfremme bl.a. fra "Region Hovedstadens Strategi for Sundhedsforskning 2018-2022". Forskningsresultaterne er en væsentlig del af forudsætning for effekt af indsatserne på forebyggelsesområdet i øvrigt - under overskrifterne *Sundere borgere* og *Lighed i sundhed*, som ligger i naturlig forlængelse af "Plan for en styrkelse af forebyggelsesområdet" og "Regional Udviklingsstrategi". I denne forbindelse foreslås forskning i forebyggelse og sundhedsfremme stærkt opprioriteret og herunder især forskning i implementering af indsatser, der med sikkerhed virker – uanset sektor.

Indsatsens målsætning:

At styrke og opprioritere den eksisterende indsats om forebyggelse og sundhedsfremme gennem forskning og bedre/større/hurtigere implementering af forskningsresultater. Derudover er det et mål at sikre øget og hurtigere impact gennem coordination med den generelle indsats på området på tværs af regionen, således at forskningsresultater bliver implementeret i daglig praksis til gavn for patienter og borgere – uanset sektor.

- "Region Hovedstaden Strategi for Sundhedsforskning 2018-2022" med styrkelse af forskning i forebyggelse og sundhedsfremme - i sammenhæng med "Plan for styrkelse af forebyggelsesområdet" og den regionale udviklingsstrategi.
- Indsatser udvælges og prioriteres
- Pulje på 5 mio. kr., som kan søges til forskning og/eller implementering af forskning i daglig praksis, der omfatter delmål 3.3 og 3.4

Der prioriteres at bevilge og gennemføre ekstra 3-5 forsknings/implementeringsprojekter, der i samarbejde med den nye professor i forebyggelse, sammenholdt med den allerede planlagte indsats og sammen med relevante interessenter på tværs af sektorer skal sikre implementering af forebyggelse, der virker – for at sikre sundere borgere og mindske ulighed i sygdom. Da der er tale om forskning og udvikling af metoder, kan der ikke sættes præcist mål for endelig effekt.

Indsatsens forankring i nuværende strategier eller planer:

"Region Hovedstadens Strategi for Sundhedsforskning 2018-2022", der skal ses i sammenhæng med den kommende "Plan for en styrkelse af forebyggelsesområdet", og den regionale udviklingsstrategi.

Ressourcevurdering:

5 mio. kr. til opgradering af forskningspulje særligt for forskning i forebyggelse, der virker – dvs. inkl. implementering af forskningsresultater i daglig praksis. Puljen kan administreres i regi af Region Hovedstadens Forskningsfond og vil dermed ikke kræve yderligere medarbejderressourcer.

Forskning i forebyggelse og implementering af forskningsresultater i klinikken

Politisk forankring: Erhvervs-, vækst- og forskningsudvalget

Bidraget til verdensmål:

3: Sundhed og trivsel. Sikre et sundt liv for alle og fremme trivsel for alle aldersgrupper. Delmål 3.3, 3.4 (dødelighed som følge af hjerte-kar-sygdomme, kræft, diabetes eller KOL).

Netop styrket forskning i forebyggelse og implementering af forskning vil være afgørende for at indfri delmålet i en dansk kontekst. Der fokuseres i indsatsen både på den regionale (nære) og globale sundhed.

Beskrivelse af indsats:

Erhvervs-, vækst-, og forskningsudvalget har i drøftelse om verdensmålene påpeget, at udviklingen går den forkerte vej på sundhedsområdet indenfor forebyggelse, fx er der for mange der ryger, får sukkersyge og andre livsstilssygdomme.

Derfor anbefaler administrationen, at man opprioriterer nogle af de allerede igangværende indsatser vedrørende styrket forskning i forebyggelse og sundhedsfremme fra "Region Hovedstadens Strategi for Sundhedsforskning 2018-2022". Forskningsresultaterne er en væsentlig del af forudsætning for effekt af indsatserne på forebyggelsesområdet i øvrigt - under overskrifterne *Sundere borgere og Lighed i sundhed*, som ligger i naturlig forlængelse af den kommende "Plan for en styrkelse af forebyggelsesområdet". I denne forbindelse foreslås forskning i forebyggelse og sundhedsfremme stærkt opprioriteret og herunder især forskning i implementering af indsatser, der med sikkerhed virker.

Indsatsens målsætning:

At styrke og opprioritere den eksisterende indsats om forebyggelse og sundhedsfremme gennem forskning og bedre/større implementering af forskningsresultater. Derudover er det et mål at sikre øget og hurtigere impact gennem koordination med den generelle indsats på området på tværs af regionen, således at forskningsresultater bliver implementeret i klinikken og i daglig praksis til gavn for patienter og borgere.

- "Region Hovedstadens Strategi for Sundhedsforskning 2018-2022" med styrkelse af forskning i forebyggelse og sundhedsfremme - i sammenhæng med "Plan for styrkelse af forebyggelsesområdet".
- Indsatser udvælges og prioriteres
- Pulje på 5 mio. kr., som kan søges til forskning eller implementering af forskning i klinikken og daglig praksis, der omfatter delmål 3.3 og 3.4

Der prioriteres at bevilge og gennemføre 3-5 forsknings/implementerings-projekter mere, der sammen med den allerede planlagte indsats og sammen med relevante interessenter på tværs af sektorer skal sikre implementering af forebyggelse, der virker – for at sikre sundere borgere og mindske ulighed i sygdom. Da der er tale om forskning og udvikling af metoder, kan der ikke sættes præcist mål for endelig effekt.

Indsatsens forankring i nuværende strategier eller planer:

"Region Hovedstadens Strategi for Sundhedsforskning 2018-2022", der skal ses i sammenhæng med den kommende "Plan for en styrkelse af forebyggelsesområdet".

Ressourcevurdering:

5 mio. kr. til opgradering af forskningspulje særligt for forskning i forebyggelse og implementering af forskningsresultater i klinikken. Puljen kan administreres i regi af Region Hovedstadens Forskningsfond og vil dermed ikke kræve yderligere medarbejderressourcer.

Personlig medicin

Politisk forankring: Udvalget for Forskning, Innovation og Uddannelse

Bidrag til verdensmål:

3: Sundhed og trivsel. Sikre et sundt liv for alle og fremme trivsel for alle aldersgrupper.

Beskrivelse af indsats:

Det overordnede formål med personlig medicin er at tilpasse diagnostik og behandling til den enkelte patient ved at inddrage viden om bl.a. gener samt øvrige sundhedsdata. Personlig medicin er et paradigmeskifte og bliver afgørende i udviklingen af fremtidens sundhedsvæsen.

For at understøtte denne udvikling, er der startet et fælles østdansk initiativ: Personlig Medicin i Østdanmark, med deltagelse af repræsentanter fra Region Hovedstaden, Region Sjælland, Københavns Universitet (KU) SUND og Danmarks Tekniske Universitet (DTU). Her ligger ansvaret for etablering af en østdansk infrastruktur for personlig medicin og samarbejdet ind i den nationale strategi for personlig medicin i samarbejde med Nationalt Genom Center.

Under bestyrelsen indgår tre styregrupper med faglig repræsentation for hhv. datacenter, genomcenter og biobankcenter. Samtidig er en central del af visionen at opbygge og styrke forskerstøtten i et østdansk datastøttecenter, hvor forskerne kan få vejledning og bistand ift. forskning i store datamængder. Dertil er der behov for at arbejde med uddannelse, etik og udbredelse af personlig medicin i klinikken, så personlig medicin kommer patienterne til gavn med en bedre og mere målrettet behandling.

Indsatsens målsætning:

At styrke eksisterende indsats for at sikre, at der:

- Fra 2020 til 2025 implementeres personlig medicin i rutinebehandlingen - i takt med at de forskellige behandlingsområder bliver modnet hertil.

Indsatsens målsætningen vil blive yderligere konkretiseret som del af den nye organisationsstruktur, der netop er trådt i kraft

Indsatsens forankring i nuværende strategier eller planer:

Region Hovedstadens Strategi for Sundhedsforskning 2018-2022. Desuden forankret i Digital Sundhed Øst og understøtter regionens målsætninger digitalisering og nærhed.

Ressourcevurdering:

- Der er afsat 3,3 mio. i 2021 fra diverse mindreforbrug i CRU, men der skal efterfølgende sikres midler til området.
- Det er svært at lave en klar vurdering af ressourcebehov pt, da Personlig Medicin i Østdanmark netop er undergået en omorganisering med bl.a. en ny personkreds i spidsen, initiativer på datastøtteområdet inkluderet og en drøftelse af, hvordan målsætningerne fremadrettet ser ud i støbeskeen.
- I 2020 blev der fremsat forslag om at afsætte midler til oprettelsen af et østdansk datastøttecenter, men dette forslag blev sorteret fra i budgetforhandlingerne.
- Det er dog klart, at der bliver behov for finansiering fremadrettet for at realisere visioner om bedre brug af biobanksprøver, øget brug af genetisk diagnostik samt datakonsolidering, såvel som på forskerstøtten. Desuden er der på længere sigt behov midler til bl.a. uddannelse af sundhedspersonale, udbredelse i klinikken og inddragende borgerinitiativer.

Personlig medicin

Politisk forankring: Erhvervs-, vækst- og forskningsudvalget

Bidraget til verdensmål:

3: Sundhed og trivsel. Sikre et sundt liv for alle og fremme trivsel for alle aldersgrupper.

Beskrivelse af indsats:

Det overordnede formål med personlig medicin er at tilpasse diagnostik og behandling til den enkelte patient ved at inddrage viden om bl.a. gener. Personlig medicin er et paradigmeskifte og bliver afgørende i udviklingen af fremtidens sundhedsvæsen.

For at understøtte denne udvikling, er der nedsat en bestyrelse for et fælles østdansk initiativ: Personlig Medicin i Østdanmark, med deltagelse af repræsentanter fra Region Hovedstaden, Region Sjælland, Københavns Universitet (KU) SUND og Danmarks Tekniske Universitet (DTU). Bestyrelsen har ansvaret for etablering af en østdansk infrastruktur for personlig medicin og samarbejdet ind i den nationale strategi for personlig medicin.

Under bestyrelsen indgår tre styregrupper med faglig repræsentation for hhv. datacenter, genomcenter og biobankcenter. Dertil er der behov for at arbejde med uddannelse, etik og udbredelse af personlig medicin i klinikken.

Indsatsens målsætning:

At styrke eksisterende indsats for at sikre, at der:

- Fra 2020 til 2025 implementeres personlig medicin i rutinebehandlingen - i takt med at de forskellige behandlingsområder bliver modnet hertil.

Indsatsens målsætningen vil blive yderligere konkretiseret i regi af bestyrelsens arbejde.

Indsatsens forankring i nuværende strategier eller planer:

Region Hovedstadens Strategi for Sundhedsforskning 2018-2022.

Ressourcevurdering:

- Der er afsat 13,8 mio. kr. fra Region Hovedstaden (2018-19) og Region Sjælland (2018-20) til opstart af infrastrukturen. På sigt skal der ansøges om eksterne midler til infrastrukturen.
- 2 mio. kr. til bl.a. uddannelse af sundhedspersonale, udbredelse i klinikken og inddragende borgerinitiativer.

Målrettet indsats som forebygger trusler fra jordforurening ved bæredygtige løsninger

Politisk forankring: Miljø- og klimaudvalget

Bidraget til verdensmål:

6 RENT VAND OG SANITET
 6: Rent vand og sanitet. Sikre at alle har adgang til vand og sanitet og at dette forvaltes bæredygtigt. Delmål 6.3, 6.1 og 6.6.

9 INDUSTRI, INNOVATION OG INFRASTRUKTUR
 9: Industri, innovation og infrastruktur. Bygge robust infrastruktur, fremme inklusiv og bæredygtig industrialisering og understøtte innovation. Delmål 9.3.

11 BÆREDYGTIGE BYER OG LOKALSAMFUND
 11: Bæredygtige byer og lokalsamfund. Gøre byer, lokalsamfund og bosættelser inkluderende, sikre, robuste og bæredygtige.

Beskrivelse af indsats:

Region Hovedstaden har ansvaret for at forebygge og forhindre skadelige virkninger fra jordforurening for der igennem at beskytte borgernes sundhed, grundvandet og miljøet. Ren jord og rent vand giver ikke i sig selv et sundere liv, men de er vigtige bidrag – og ultimativt nogle af de grundlæggende forudsætninger for at have et liv.

Region Hovedstaden deltager aktivt i udvikling af ny teknologi, som kan støtte en bedre, billigere og mere bæredygtig løsning af myndighedsopgaverne indenfor jord- og grundvandsforureningsområdet.

Indsatsens målsætning:

- Ambitionsniveauet fastlægges i Jordplanen. Målet er, at 85 % af grundvandet er sikret inden 2030.

Region Hovedstaden fortsætter med at skabe overblik over jordforurening på alle bolig- og erhvervsgrunde i hovedstadsregionen, for dermed at kunne prioritere og målrette indsatsen, så de mest miljø- og sundhedsskadelige forureninger bliver taget først.

Den målrettede indsats sikrer, at grundvandet kan bruges til drikkevand. Indsatsen skaber også tryghed for borgerne og sikrer, at børn kan lege frit på jorden i børnehaver og på legepladser.

En styrket indsats for at udvikle mere bæredygtige og mindre CO₂-belastende oprensningmetoder indenfor jord og grundvand.

Indsatsens forankring i nuværende strategier eller planer:

Indsatsen forankres i Jordplanen

Ressourcevurdering:

Forventes gennemført inden for de eksisterende ressourcer.

Øget aktivitet ift. bæredygtige oprensningmetoder vurderes til ca. 1 årsværk i 2 år.

Målrettet indsats som forebygger trusler fra jordforurening ved bæredygtige løsninger

Politisk forankring: Miljø- og klimaudvalget

Bidraget til verdensmål:

6: Rent vand og sanitet. Sikre at alle har adgang til vand og sanitet og at dette forvaltes bæredygtigt. Delmål 6.3, 6.1 og 6.6.

9: Industri, innovation og infrastruktur. Bygge robust infrastruktur, fremme inklusiv og bæredygtig industrialisering og understøtte innovation. Delmål 9.3.

Beskrivelse af indsats:

Region Hovedstaden har ansvaret for at forebygge og forhindre skadelige virkninger fra jordforurening for der igennem at beskytte borgernes sundhed, grundvandet og miljøet. Ren jord og rent vand giver ikke i sig selv et sundere liv, men de er vigtige bidrag – og ultimativt nogle af de grundlæggende forudsætninger for at have et liv.

Region Hovedstaden deltager aktivt i udvikling af ny teknologi, som kan støtte en bedre, billigere og mere bæredygtig løsning af myndighedsopgaverne indenfor jord- og grundvandsforureningsområdet.

Indsatsens målsætning:

- Fortsætte med at skabe overblik over jordforurening på alle bolig- og erhvervsgrunde i hovedstadsregionen, for dermed at kunne prioritere og målrette indsatsen, så de mest miljø- og sundhedsskadelige forureninger bliver taget først.
- Den målrettede indsats sikrer, at grundvandet kan bruges til drikkevand. Indsatsen skaber også tryghed for borgerne og sikrer, at børn kan lege frit på jorden i børnehaver og på legepladser.
- Ambitionsniveauet fastlægges i Jordplanen. Mål i den nuværende plan er, at 80 % af grundvandet er sikret på 10 år.
- En styrket indsats for at udvikle mere bæredygtige og mindre CO₂-belastende oprensningemetoder indenfor jord og grundvand.

Indsatsens forankring i nuværende strategier eller planer:

Indsatsen forankres i Jordplanen (revideret Jordplan forventes i 2019).

Ressourcevurdering:

Forventes gennemført inden for de eksisterende ressourcer.

Øget aktivitet ift. bæredygtige oprensningemetoder vurderes til ca. 1 årsværk i 2 år.

Fremme brugen af genanvendelige materialer som erstatning for jomfruelige råstoffer

Politisk forankring: Miljø- og klimaudvalget

Bidrag til verdensmål:

8: Anstændige jobs og økonomisk vækst. Fremme vedvarende, inklusiv og bæredygtig økonomiske vækst, fuld og produktiv beskæftigelse, samt anstændigt arbejde for alle. Delmål 8.4.

11: Bæredygtige byer og lokalsamfund. Gøre byer, lokalsamfund og bosættelser inkluderende, sikre, robuste og bæredygtige. Delmål 11b.

12: Ansvarligt forbrug og produktion. Sikre bæredygtige forbrugs- og produktionsformer. Delmål 12.2.

Beskrivelse af indsats:

Prognoser (Danske Regioner/NIRAS 2018) over fremtidigt forbrug af råstoffer viser, at forbruget vil stige, hvilket er i modstrid med verdensmål nr. 8. For miljø- og klimaudvalget er det en ambition, at nå ned på at bruge ressourcer der svarer til en jordklode om året eller mindre, ligesom der efterspørges indsats som kan have større effekt udadtil ift. samfundsrettede myndighedsopgaver omkring råstoffer, vand, jord, transport. Med kobling til egne byggerier ønskes indsats i form af udvikling og demonstration omkring indkøb, nedrivning og genbrug.

Samfundsmæssig værdi:

Betydning af regionens indsats ift. realisering af delmålet: Regionens indsats vil være bidrage til implementering af cirkulær økonomi og er afgørende for sikring af kommende generationers adgang til råstoffer, forhindring af ressourceknaphed og afledte prisudsving.

Skalerbarhed: Indsatsen kan opskaleres på nationalt niveau.

Indsatsens målsætning:

- Øget ambitionsniveau om, at 20 % af råstofforbruget i hovedstadsregionen er dækket af genanvendte materialer i 2030. Efter 2020 dækkes vækst i råstofforbrug alene af genanvendte materialer (sekundære råstoffer).

Fremme brugen af genanvendelige materialer som erstatning for jomfruelige råstoffer gennem at:

- a) Bidrage til udarbejdelse af fælles råstofstrategi
- b) Bidrage til teknisk samarbejde mellem Miljøstyrelsen og Danske regioner
- c) Tilvejebringe viden og skabe øget fokus på byggeaffaldets potentiale som sekundær råstofressource, herunder initiativer for at fremme brugen af sekundære råstoffer
- d) Indsamle, formidle og demonstrere viden om sekundære råstoffer, koblet til egne byggerier

Indsatsens forankring i nuværende strategier eller planer:

- Råstofplan (a + b + c)
- Koncerndrift – bæredygtig byggeri, Center for Ejendomme (d)

Ressourcevurdering:

Indsats a + b + c + d:

Finansieres delvist inden for eksisterende ressourceramme.

Regions Rådet har afsat midler til at fremme indsatsen i 2021 og 2022. Tildeling af midler efter 2022 nødvendig for at indfri målsætningen.

Indsats d: Forudsætter prioritering i forbindelse Region Hovedstadens egne byggeprojekter

Fremme brugen af genanvendelige materialer som erstatning for jomfruelige råstoffer

Politisk forankring: Miljø- og klimaudvalget

Bidraget til verdensmål:

8: Anstændige jobs og økonomisk vækst. Fremme vedvarende, inklusiv og bæredygtig økonomisk vækst, fuld og produktiv beskæftigelse, samt anstændigt arbejde for alle. Delmål 8.4.

11: Bæredygtige byer og lokalsamfund. Gøre byer, lokalsamfund og bosættelser inkluderende, sikre, robuste og bæredygtige. Delmål 11b.

12: Ansvarligt forbrug og produktion. Sikre bæredygtige forbrugs- og produktionsformer. Delmål 12.2.

Beskrivelse af indsats:

Prognoser (Danske Regioner/NIRAS 2018) over fremtidigt forbrug af råstoffer viser, at forbruget vil stige, hvilket er i modstrid med verdensmål nr. 8. For miljø- og klimaudvalget er det en ambition, at nå ned på at bruge ressourcer der svarer til en jordklode om året eller mindre, ligesom der efterspørges indsats som kan have større effekt udadtil ift. samfundsrettede myndighedsopgaver omkring råstoffer, vand, jord, transport. Med udgangspunkt i egne byggerier ønskes indsats i form af udvikling og demonstration omkring indkøb, nedrivning og genbrug.

Samfundsmæssig værdi:

Betydning af regionens indsats ift. realisering af delmålet: Regionens indsats vil være bidrag til implementering af cirkulær økonomi og er afgørende for sikring af kommende generationers adgang til råstoffer, forhindring af ressourceknaphed og afledte prisudsving.

Skalerbarhed: Indsatsen kan opskaleres på nationalt niveau.

Indsatsens målsætning:

- Øget ambitionsniveau om, at 20 % af råstofforbruget i hovedstadsregionen er dækket af genanvendte materialer i 2030. Efter 2020 dækkes vækst i råstofforbrug alene af genanvendte materialer (sekundære råstoffer).

Fremme brugen af genanvendelige materialer som erstatning for jomfruelige råstoffer gennem at:

- a) Bidraget til udarbejdelse af fælles råstofstrategi
- b) Bidraget til teknisk samarbejde mellem MST og Danske regioner (2019)
- c) Analyse af byggeaffaldets potentiale som sekundær råstofressource
- d) Indsamle, formidle og demonstrere viden om sekundære råstoffer, koblet til egne byggerier

Indsatsens forankring i nuværende strategier eller planer:

- Råstofplan (a + b + c)
- Koncerndrift – bæredygtig byggeri, Center for Ejendomme (d)

Ressourcevurdering:

Indsats a + b + c + d:

Finansieres delvist inden for eksisterende ressourceramme.

Behov for tilførsel af ressourcer skønnes til 1 årsværk i 2 år samt 1,5 mio. kr. fordelt over 2 år.

Indsats d: Forudsætter prioritering i forbindelse Region Hovedstadens egne byggeprojekter

Grøn busdrift

Politisk forankring: Trafikudvalget

Bidraget til verdensmål:

- 3 SUNDHED OG TRIVSEL**
3: Sundhed og trivsel. Sikre et sundt liv for alle og fremme trivsel for alle aldersgrupper. Delmål 3.9.
- 4 KVALITETS UDDANNELSE**
4: Kvalitetsuddannelse. Sikre alle lige adgang til kvalitetsuddannelse og muligheder for livslang læring. Delmål 4.1, 4.4.
- 8 ANSTÆNDIGE JOBS OG ØKONOMISK VÆKST**
8: Anstændige jobs og økonomisk vækst. Fremme vedvarende, inklusiv og bæredygtig økonomisk vækst, fuld og produktiv beskæftigelse, samt anstændigt arbejde for alle. Delmål 8.1, 8.2.
- 9 INDUSTRI, INNOVATION OG INFRASTRUKTUR**
9: Industri, innovation og infrastruktur. Bygge robust infrastruktur, fremme inklusiv og bæredygtig industrialisering og understøtte innovation. Delmål 9.1, 9.4
- 11 BÆREDYGTIGE BYER OG LOKALSAMFUND**
11: Bæredygtige byer og lokalsamfund. Gøre byer, lokalsamfund og bosættelser inkluderende, sikre, robuste og bæredygtige. Delmål 11.2

Beskrivelse af indsats:

Regionen har en stor myndighedsopgave ift. at drive bus- og lokaltogetruter af regional karakter, og Region Hovedstaden har årligt en budgetramme for kollektiv trafik på ca. 500 mio. kroner.

Den regionale kollektive trafik er med undtagelse af to buslinjer baseret udelukkende på fossil energi (diesel), hvorfor den har et stort klimaaftryk. Der er behov for en indsats for omstilling af denne til renere og mere effektive teknologier.

Region Hovedstaden har vedtaget i sin klimasamarbejdsaftale med regeringen, at alle nye busser med kontraktstart fra 2024, skal være nulemission – dvs. uden lokal udledning af CO₂, partikler og luftforurening og med markante støjreduktioner. I Region Hovedstaden er der høj befolkningstæthed, hvorfor det for regionen er særligt vigtigt at prioritere nulemission, der reducerer støj- og luftforurening. Som led i at indfri målsætningen foreslår administrationen, at der løbende afsættes midler til at finansiere den teknologiske omstilling i takt med at buslinjer skal genudbydes.

Regionsrådet har vedtaget at prioritere en omstilling til nulemission og ikke fossilfri teknologi, da denne udelukkende eliminerer den lokale udledning af CO₂ og ikke partikel- og luftforurening. Dette medfører en sværere implementering, da nulemissionsteknologier på nuværende tidspunkt har nogle teknologiske og økonomiske udfordringer ved indfasning på regionale busruter.

Indsatsens målsætning:

At indfri målsætningen fra regionens klimasamarbejdsaftale med regeringen at stille krav om nulemission ved udbud af alle regionale buslinjer med kontraktstart fra 2024.

Indsatsens forankring i nuværende strategier eller planer:

Indsatsen er forankret i regionens klimasamarbejdsaftale med regeringen, der er indgået i 2020.

I Budgetaftale 2019 er desuden afsat midler til forsøg med brintbus, der skal skabe viden om en uprøvet teknologi, samt til en analyse af muligheder for fossilfri drift på lokalbanerne.

Regionsrådet har i 2020 afsat midler til omstilling af tre af regionens buslinjer (230R, 380R og 98N) til nulemission. Omstillingen er afhængig af tilsagn fra den statslige Grøn Buspulje, men tilsagn tildeles først i december 2020.

Ressourcevurdering:

Indsatsen for en grøn omstillingsplan kan klares med eksisterende medarbejderressourcer.

Midlerne til den teknologiske omstilling kræver derimod en politisk prioritering, da emissionsfrie og støjreducerende teknologier vurderes at give en årlig meromkostning på ca. 20% (ca. 50 mio. kr.) på nuværende tidspunkt for Region Hovedstadens buslinjer. Meromkostningen vil komme i etaper i takt med, at de forskellige linjer skal i udbud de kommende år. Den sidste buslinje kan senest være omstillet i 2031. Omkostningerne er behæftet med stor usikkerhed, da de vil være forskellige fra linje til linje pga. ruternes geografi og køreplan, mens at teknologierne er under stor udvikling, hvilket løbende over årene forventes at reducere omkostningerne til emissionsfri busdrift.

Skæres der på busdriften for at finde denne finansiering vil det være i konflikt med andre delmål som fx 11.2. Omkostningerne ved emissionsfrie teknologier mindskes dog løbende, og forsøg som vores eget brintbusforsøg medvirker til denne udvikling.

Grøn busdrift

Politisk forankring: Trafikudvalget

Bidragere til verdensmål:

3: Sundhed og trivsel. Sikre et sundt liv for alle og fremme trivsel for alle aldersgrupper. Delmål 3.9.

4: Kvalitetsuddannelse. Sikre alle lige adgang til kvalitetsuddannelse og muligheder for livslang læring. Delmål 4.1, 4.4.

8: Anstændige jobs og økonomisk vækst. Fremme vedvarende, inklusiv og bæredygtig økonomisk vækst, fuld og produktiv beskæftigelse, samt anstændigt arbejde for alle. Delmål 8.1, 8.2.

9: Industri, innovation og infrastruktur. Bygge robust infrastruktur, fremme inklusiv og bæredygtig industrialisering og understøtte innovation. Delmål 9.1, 9.4

11: Bæredygtige byer og lokalsamfund. Gøre byer, lokalsamfund og bosættelser inkluderende, sikre, robuste og bæredygtige. Delmål 11.2

Beskrivelse af indsats:

Regionen har en stor myndighedsopgave ift. at drive bus- og lokaltogsruiter af regional karakter, og Region Hovedstaden har årligt en budgetramme for kollektiv trafik på ca. 500 mio. kroner.

Den regionale kollektive trafik er med undtagelse af to buslinjer baseret udelukkende på fossil energi (diesel), hvorfor den har et stort klimaaftryk. Der er behov for en indsats for omstilling af denne til renere og mere effektive teknologier.

Det er derfor tidligere besluttet at udfase dieselbusser i regionens drift frem mod 2030, og i stedet erstatte dem med el-busser eller andre busser med tilsvarende miljø- og støjfordele, og dermed understøtte fællesmålsætningen i Movia om fossilfri drift i 2030. Som led i at indfri målsætningen foreslår administrationen, at der afsættes midler til at finansiere den teknologiske omstilling.

Implementerbarheden afhænger af målet for indsatsen. Fokuseres der blot på CO₂-udledning og ikke på lokale emissioner vil implementerbarheden være væsentligt højere pga. lavere omkostninger og mindre krævende teknologi. Miljø- og sundhedsgevinster vil dog også blive lavere, hvis lokale emissioner nedprioriteres.

Indsatsens målsætning:

At styrke den eksisterende indsats om at udfase dieselbusser i regionens drift frem mod 2030, og i stedet erstatte dem med el-busser eller andre busser med tilsvarende miljø- og støjfordele, og dermed understøtte fællesmålsætningen i Movia om fossilfri drift i 2030.

Indsatsens forankring i nuværende strategier eller planer:

Som led i at indfri målsætningen fra Budgetaftale 2018 og Konstitueringsaftalen om at udfase dieselbusser fra den kollektive trafik inden 2030, skal der udarbejdes en plan for den grønne omstilling af den kollektive trafik.

I Budgetaftale 2019 er desuden afsat midler til forsøg med brintbus, der skal skabe viden om en uprøvet teknologi, samt til en analyse af muligheder for fossilfri drift på lokalbanerne.

Ressourcevurdering:

Indsatsen for en grøn omstillingsplan kan klares med eksisterende medarbejderressourcer.

Midlerne til den teknologiske omstilling kræver derimod en politisk prioritering, da emissionsfrie og støjreducerende teknologier vurderes at give en årlig meromkostning på ca. 20% (ca. 50 mio. kr.) på nuværende tidspunkt for Region Hovedstadens buslinjer. Meromkostningen vil komme i etaper i takt med, at de forskellige linjer skal i udbud de kommende år. Den sidste buslinje kan senest være omstillet i 2031. Omkostningerne er behæftet med stor usikkerhed, da de vil være forskellige fra linje til linje pga. ruternes geografi og køreplan, mens at teknologierne er under stor udvikling, hvilket forventes at gøre det billigere og billigere at overgå til emissionsfri drift.

Skæres der på busdriften for at finde denne finansiering vil det være i konflikt med andre delmål som fx 11.2. Omkostningerne ved emissionsfrie teknologier mindskes dog løbende, og forsøg som vores eget brintbusforsøg medvirker til denne udvikling.

På vej mod intelligent fossilfrit energiforbrug

Politisk forankring: Miljø- og klimaudvalget

Bidraget til verdensmål:

7: Bæredygtig energi. Sikre at alle har adgang til pålidelig, bæredygtig og moderne energi til en overkommelig pris. Delmål: 7.2 og 7.3

11: Bæredygtige byer og lokalsamfund. Gør byer, lokalsamfund og bosættelser inkluderende, sikre, robuste og bæredygtige. Delmål: 11.6

13: Klima-indsats. Handle hurtigt for at bekæmpe klimaforandringer og deres konsekvenser. Delmål: 13.2 og 13.3.

Beskrivelse af indsats:

CO₂-reduktion fra Region Hovedstadens drift er et stort og væsentligt fokusområde for både politikere, borgere og erhvervsliv. Derfor har regionens Energiplan 2025 et ambitiøst mål om, at hospitalerne skal nedbringe CO₂-udledningen fra energiforbruget af el og varme med 60 % i 2025. Det mål øger Region Hovedstaden nu yderligere til 70 % for at understøtte FN's verdensmål.

Desuden vil regionen arbejde på at være meget tæt på fossilfrit energiforbrug i 2030 med 100% fossilfrihed i 2035.

Den ene andel af den øgede CO₂-reduktion - den del som Region Hovedstaden selv har direkte indflydelse på - forventes at komme fra en kombination af allerede planlagte meget store energieffektiviseringsprojekter på hospitalerne (ESCO 3.0), øget ambitionsniveau for udbygning med lokal vedvarende energi på hospitalerne og ikke mindst projekter som gennemføres under renoveringsplanen. Desuden forventes indfasning af de nye hospitalsbyggerier at bidrage positivt, da de fleste opføres i lavenergiklasse 2020.

Den anden andel af den øgede CO₂-reduktion – den del som Region Hovedstaden ikke selv har direkte indflydelse på - forventes at komme fra en hurtigere omstilling til grøn energiproduktion i Danmark end vurderet da Energiplan 2025 blev udarbejdet.

Integration af nye teknologier og vedvarende energikilder i f.eks. el-nettet i Danmark stiller store krav til viden, samarbejde og investeringer. Med regionens kompetencer, energiforbrug og ambitioner inden for energieffektivisering og bygningsdrift kan Region Hovedstaden spille en væsentlig rolle ift. netbalancering og inklusion af nye, vedvarende energikilder i forsyningsnettet som afhænger af vejret og døgnrytmen. Således kan regionen bidrage til både smidig integration af nye teknologier og bedre udnyttelse af energiinfrastrukturen i hovedstadsregionen. Omstillingen bliver drevet af netselskaber og myndigheder, men regionen kan spille en aktiv rolle som partner.

Indsatsens målsætning:

Øge ambitionsniveauet for eksisterende indsats om, at nedbringe CO₂-udledningen fra energiforbruget af el og varme, fra 60 % til 70 %:

Region Hovedstaden er tæt på fossilfrit energiforbrug i 2030, og med følgende delmål i 2025:

- 70 % CO₂-reduktion fra energiforbrug i driften.
- En femdobling af lokal vedvarende energiforsyning på hospitalerne (primært solceller).
- CO₂ vægter anseligt i relevante udbud af serviceydelser og øvrige driftsopgaver med udgangspunkt i helhedssyn for patientbehandling og hospitalernes økonomi.

Ny målsætning om, at Region Hovedstaden i 2030 er en af Danmarks største offentlige bidragsydere til netbalancering, og med følgende delmål i 2025:

- Der er etableret velfungerende partnerskaber omkring netbalancering og mulig energilagring, med alle relevante interessenter, på samtlige af Regionens hospitaler.

Indsatsens forankring i nuværende strategier eller planer:

- Energiplan 2025
- Opdateret indkøbspolitik 2019

Ressourcevurdering:

Det øgede ambitionsniveau forventes at kunne indfries ved:

- ESCO 3.0 (ca. 1 mia. kr.) leasingfinansieres via kommunekredit. Afdrag på investeringen dækkes af energibesparelsen således at regionen ikke skal have "penge op af lommen". EU-programmet Elena bidrager med 24 mio. kr. til teknisk assistance i projektet. Inden projekterne igangsættes vel der være en drøftelse af inkludering af solceller og grundvandskøling samt generelle krav til fx tilbagebetalingstid.
- Fokus på udnyttelse af synergier mellem energieffektiviseringsprojekter, udbygning med lokal vedvarende energi og projekter som gennemføres under renoveringsstrategien.
- Deltagelse i godt fire puljestøttede innovative partnerskaber med private firmaer og vidensinstitutioner, hvoraf regionens andel i hele perioden anslået vil udgøre: godt tre årsværk og 3,5-4 mio. kr. til udstyr og tjenesteydelser (nøgletal er fremkommet via erfaringer fra FUTURE projektet).
- Ressourcetræk til øget samarbejde med Koncernindkøb om CO₂-rigtige indkøb anslået 1/2 årsværk hvert år i hele perioden. Totaløkonomien er gunstig.
- Region Hovedstaden er partner i et INTERREG projekt (FUTURE) på Bornholms Hospital, som vil belyse mulighederne og fremdriften i dette projekt kan lægge sporene for yderligere aktiviteter. FUTURE er allerede finansieret af EU og egne driftsmidler. Opfølgende projekter indenfor netbalancering forventes finansieret på lignende vis.

På vej mod fossilfri drifts- og medarbejder transport

Politisk forankring: Miljø- og klimaudvalget

Bidrager til verdensmål:

3: Sundhed og trivsel. Sikre et sundt liv for alle og fremme trivsel for alle aldersgrupper. Delmål 3.4, 3.9.

9: Industri, innovation og infrastruktur. Bygge robust infrastruktur, fremme inklusiv og bæredygtig industrialisering og understøtte innovation. Delmål 9.1, 9.4.

12: Ansvarligt forbrug og produktion. Sikre bæredygtige forbrugs- og produktionsformer. Delmål 12.6, 12.7 og 12.8.

Beskrivelse af indsats:

Målet er at reducere Region Hovedstadens CO₂-udledning fra transporten i driften med 12% inden 2025. Der arbejdes med fx vare- og flytransport, cykling, elbiler og samkørsel. Især handler indsatsen om adfærdsændringer.

Flytransport står årligt for cirka 70% af den samlede udledning fra transport. Indsatsen for fossilfri transport er derfor yderst afhængig af at få reducere CO₂-udledningen fra flyrejser.

Et stigende reduktionspotentiale findes i patientbefordring, både fordi CO₂-udledningen er stigende herfra og fordi teknologiske muligheder er forbedret

Derudover er der et fortsat potentiale i flådestyring og effektivisering af kørsler med varer, prøver, medicin, services, bl.a. fordi det kan reducere antallet af kørte kilometer mellem regionens matrikler. Det skal kombineres med grøn omstilling af regionens person-, vare- og lastbiler samt specialkøretøjer.

Indsatsens målsætning:

At styrke indsatsen for at nå de vedtagne eksisterende mål i Transportplan 2025 om:

- Reduktion CO₂-udledning fra driften på 12% inden 2025.
- Fuld fossilfrihed inden for Region Hovedstadens samlede transport af medarbejdere, patienter, varer og tjenesteydelser inden 2050.
- Andelen af medarbejdere, som benytter grønne transportmidler til og fra arbejde, skal øges i perioden 2012 til 2025.

Derudover foreslå administrationen, at der sker en:

- Fuld omstilling af regionens flåde til bæredygtige køretøjer inden 2030.

Indsatsens forankring i nuværende strategier eller planer:

Primært Transportplan 2025 inden for rammen af GRØN 2030. Men også Danske Regioners miniudspil om "Grønne hospitaler og institutioner" samt Danske Regioners klimasamarbejdsaftale med Transportministeriet.

Ressourcevurdering:

Ændring af medarbejderes transportvaner kan kun lykkes med en lokalt forankret mobilitets indsats udført af lokale mobilitetskonsulenter. Årlig samlet bruttoudgift til løn til mobilitetskonsulenter på alle hospitaler er 4,7 mio. kr. (9 årsværk). Der skal også afsættes aktivitetsmidler til brug for mobilitetskonsulenternes arbejde, f.eks. årligt 0,3 mio. kr.

Til flådestyringsindsatsen vurderes et behov for 1 årsværk til markedsafdækning af fossilfrie køretøjer, kortlægning af regionens vognpark og kørselsbehov samt udarbejdelse af rapporterings- og fremdriftsværktøj. Derudover vurderes også et behov for 100.000 kr. til systemunderstøttelse af regionens flådestyring, herunder kapacitetsforbrug, kørselsregnskab og CO₂-forbrug.

Patienttransporten er stigende – målt i antal kørsler/patienter og deraf udledt CO₂. Da patienttransport køres af eksterne firmaer pga. udbud, så er der behov for at integrere grønne krav i kommende udbud af patientbefordringen. Der kan også sættes midler af til markedsdialog, eller udarbejdes pilotprojekter med fossilfri patienttransport i samarbejde med leverandørerne.

På vej mod fossilfri drifts- og medarbejder transport

Politisk forankring: Miljø- og klimaudvalget

Bidrager til verdensmål:

3: Sundhed og trivsel. Sikre et sundt liv for alle og fremme trivsel for alle aldersgrupper. Delmål 3.4, 3.9.

9: Industri, innovation og infrastruktur. Bygge robust infrastruktur, fremme inklusiv og bæredygtig industrialisering og understøtte innovation. Delmål 9.1, 9.4.

12: Ansvarligt forbrug og produktion. Sikre bæredygtige forbrug- og produktionsformer. Delmål 12.6, 12.7 og 12.8.

Beskrivelse af indsats:

I Transportplanen arbejdes for bæredygtig omstilling af Region Hovedstadens driftstransport samt medarbejdernes rejser. Målet er at reducere Region Hovedstadens CO₂-udledning fra driften med 12% inden 2025. Der arbejdes med fx cykling, elbiler og virtuelle møder. Især handler indsatsen om adfærdsændringer.

Tjenesterejser i fly er den helt store synder i transportens CO₂-regnskab, og står for 56% af den samlede udledning. Indsatsens implementerbarhed afhænger derfor i høj grad af muligheden for at reducere CO₂-udledningen fra flyrejser.

Derudover er der et stort potentiale i at optimere regionens interne transport, flådestyringsindsatsen, og dermed reducere antallet af kørte kilometer mellem hospitaler og virksomheder samt reducere trængslen på vejene. Regionens interne transport er meget fragmenteret og ofte ukoordineret, når man ser på det samlede transport-flow.

Indsatsens målsætning:

At styrke indsatsen for at nå de vedtagne eksisterende mål i Transportplan 2025 om:

- Reduktion CO₂-udledning fra driften på 12% inden 2025.
- Fuld fossilfrihed inden for Region Hovedstadens samlede transport af medarbejdere, patienter, varer og tjenesteydelser inden 2050.
- Andelen af medarbejdere, som benytter grønne transportmidler til og fra arbejde, skal øges i perioden 2012 til 2025.

Derudover foreslår administrationen, at der sker en:

- Fuld omstilling af regionens flåde til bæredygtige køretøjer inden 2030.

Indsatsens forankring i nuværende strategier eller planer:

Transportplan 2025

Ressourcevurdering:

En vedblivende ændring af medarbejderes transportvaner er afhængig af en konstant indsats. Indsatsen vil kræve tilførsel af flere medarbejderressourcer. Det er særligt krævende at få forankret indsatsen på regionens mange matrikler, hvorfor der ideelt skulle ansættes dedikerede mobilitetskonsulenter med direkte reference til ledelsen. Årlig samlet bruttoudgift til mobilitetskonsulenter er i størrelsesordenen 4,7 mio. kr., svarende til 9 årsværk per år. Der er også behov for investeringer i infrastruktur.

Kompensering af klimabelastningen fra regionens flytransport koster på årsbasis imellem 1,3 og 8 mio. kr., alt afhængigt af, hvilken model man vælger i forhold til eksterne eller interne CO₂-reduktions investeringer.

Til flådestyringsindsatsen vurderes et behov for 1 årsværk til markedsafdækning af fossilfrie køretøjer, kortlægning af regionens vognpark og kørselsbehov samt udarbejdelse af rapporterings- og fremdriftsværktøj i 2019 og 2020. Derudover vurderes også et behov for 250.000 kr. til systemunderstøttelse af regionens flådestyring, herunder kapacitetsforbrug, kørselsregnskab og CO₂ forbrug.

På vej mod affaldsfrie hospitaler

Politisk forankring: Miljø- og klimaudvalget

Bidraget til verdensmål:

12: Ansvarligt forbrug og produktion. Sikre bæredygtige forbrugs- og produktionsformer. Delmål: 12.5, 12.7

17: Partnerskaber for handling. Styrke det globale partnerskab for handling og øg midlerne til at nå målene. Delmål: 17.6, 17.17

Beskrivelse af indsats:

Region Hovedstaden har med Affaldsressourceplan 2025 et ambitiøst mål om at øge genanvendelsen til 40 % i 2025 fra godt 22 % i 2017. Indsatsen for at øge genanvendelsen er i fuld gang med udrulning af et nyt genanvendelsessystem på regionens hospitaler med tilhørende undervisning og vejledning.

Selv om målet på 40 % genanvendelse nås i 2025 vil der stadig være godt 60 % af regionens affald som enten forbrændes eller deponeres. Med udgangspunkt i at vi står over for et globalt paradigmeskifte - godt understøttet af EU lovgivning - hvor affald må forventes at blive et ord som hører fortiden til, lægges op til en styrkelse af regionens målsætninger på affaldsressourceområdet.

For at komme videre er det nødvendigt, at udvide fokus fra genanvendelse til også at omfatte forebyggelse af affald og cirkulær økonomi. Det vil sige, at vi i langt højere grad end det er tilfældet i dag skal kigge på produkters levetid, reparationsegenskaber, genbrugsegnethed og muligheden for genanvendelse med mindst mulig downcycling (fx nedknusning af byggeaffald til grus versus direkte genbrug af mursten). Desuden skal der kigges på brug af overflødig emballage og emballage, som ikke kan genanvendes.

Indsatsen vil fordrer et tæt samarbejde mellem hospitaler, koncerncentre, vidensinstitutioner og ikke mindst leverandører. Hver gang centre og hospitaler efterspørger produkter og services via koncernindkøb skal vi tilstræbe ressourceeffektive og cirkulære løsninger. Det samme gælder ved bygge- og anlægsgaver.

Indsatsens målsætning:

- 50 % genanvendelse i 2030.
- Et visionsmål om "affaldsfrie hospitaler i 2035" når forebyggelsesindsatsen er slået fuldt igennem – se note 1

Note 1: Affaldsfrie hospitaler skal forstås på den måde at alle indkøbte produkter, materialer og forbrugstoffer forebygges, genbruges eller genanvendes. Tiden vil vise hvor langt vi kan komme, men intention og retning ligger fast. Visionen skal tages med tre forbehold:

- *Det affald som har været i kontakt med eller stammer fra patienter (herunder udgjorde klinisk risikoaffald alene 9 % af den samlede affaldsmængde i 2017), forbrændes af sikkerhedsmæssige årsager og kan derfor ikke genanvendes.*
- *Beslutninger vedrørende ressourceeffektivitet skal altid ske ud fra et helhedsperspektiv med hensyn til patientensyn, som altid er regionens første prioritet, og merudgifter.*
- *Det forudsættes at lovgivning og rammebetingelser indenfor cirkulær økonomi løbende udvikles frem mod 2035.*

Indsatsens forankring i nuværende strategier eller planer:

- Affaldsressourceplan 2025
- Opdateret indkøbspolitik 2019

Ressourcevurdering:

- Ca. 200.000 kr. til udarbejdelse til plan for forebyggelse og cirkulær økonomi.
- Deltagelse i godt fire puljestøttede innovative partnerskaber med private firmaer og vidensinstitutioner, hvoraf regionens andel i hele perioden anslået vil udgøre: godt tre årsværk og 3,5-4 mio. kr. til udstyr og tjenesteydelser (nøgletal er fremkommet via erfaringer fra FUTURE projektet).
- Udvidelse af Genbrug og donationsenhedens indsats for øget ressourceeffektivitet: Fast opnormering med 1 årsværk og 600.000 kr. til øget årlige driftsomkostninger. Hertil en investering på ca. 500.000 kr. det første år. Totaløkonomisk set er initiativet positivt på genbrugsdelen.
- Øget medarbejdertimer til cirkulære indkøb i Koncernindkøb (vurderes pba. forsøgsordningen) og 1-2 årsværk ekstra fra 2020 i Center for Ejendomme til samarbejde med Koncernindkøb om opgaven.
- Økonomiske konsekvenser af skærpede krav til ressourceeffektivitet i udbud frem til 2030 kan ikke fastslås på forhånd. Det afhænger bl.a. af markedets modenhed og hvad der udbydes. Pga. EU-lovgivning og øget globalt fokus på cirkulær økonomi må det forventes, at markedet modnes i de kommende år. Merudgifter som følge af grønne krav skal afvejes med sparekrav.

Bæredygtig indkøbspraksis

Politisk forankring: Forretningsudvalget

Bidraget til verdensmål:

12: Ansvarligt forbrug og produktion. Sikre bæredygtige forbrugs- og produktionsformer. Delmål 12.7

17: Partnerskaber for handling. Styrke det globale partnerskab for handling og øg midlerne til at nå målene. Delmål 17.17

Beskrivelse af indsats:

Udarbejdelse af krav i forhold til en bæredygtig indkøbspraksis formuleres i samarbejde med brugergrupper og eksperter. Der er allerede bevilget et halvt årsværk til en forsøgsordning med en grøn indkøbsressource, som forventes at kunne bidrage til en mere proaktiv tilgang til grønne krav i regionens indkøb samt at øge kompetencerne på området.

Administrationen arbejder desuden på at udvikle, afprøve og kommercialisere innovative tiltag, samt udvikle grønnere produkter og services. Administrationen arbejder også med offentlig-privat innovation (OPI) indenfor bedre diagnostik og behandlinger for patienten, hvorfor der er god viden om metoden og hvordan denne kan opskaleres og anvendes i andre partnerskaber i forhold til bæredygtighed.

Indsatsens målsætning:

- En styrket indsats for at sikre flere og mere ambitiøse krav i forhold til bæredygtige løsninger og miljømærker i Region Hovedstadens indkøb.
- En opskalering af indsatsen så Region Hovedstaden i 2020 har iværksat to OPI'er indenfor bæredygtighed.

Indsatsens forankring i nuværende strategier eller planer:

Koncernhandlingsplan for grønne indkøb, enheden "Innovative Indkøb & Strategiske Partnerskaber" samt repræsentation i styregruppen for Forum for Bæredygtige Indkøb.

Ressourcevurdering:

- Indsatsen kan gennemføres indenfor de eksisterende bevilgede ressourcer. Ressourcebehovet skal evalueres ultimo 2019 i forhold til en eventuel opjustering på baggrund af resultater fra forsøgsordning.
- OPI indsatsen kan ikke gennemføres med de nuværende ressourcer. Det er vurderingen, at en bevilling på et ekstra årsværk vil kunne opskalere indsatsen i forhold til bæredygtighed samt kompetencemæssigt at kunne understøtte andre projekter i regionen inden for OPI og innovation.

Øget økologi og bæredygtig køkkendrift

Politisk forankring: Forretningsudvalget

Bidraget til verdensmål:

12: Ansvarligt forbrug og produktion. Sikre bæredygtige forbrugs- og produktionsformer. Delmål 12.3 og 12.7

17: Partnerskaber for handling. Styrke det globale partnerskab for handling og øg midlerne til at nå målene. Delmål 17.17

Beskrivelse af indsats:

Indsatsen skal fokusere på at fastholde og videreudvikle økologioplægningen samt øge køkkenernes samlede viden om økologisk produktion samt tage det næste skridt – nemlig at kombinere økologitænkningen med fokus på mere klimavenlig kostproduktion.

Det konkrete arbejde omhandler kompetenceudvikling af køkkenpersonalet, hen imod mere planterig kost, bedre affaldssortering og minimere brugen af engangsemballage.

Ydermere skærpes køkkenernes fokus på reduktion af madspild, som samtidig bidrager til indsatsen for en mere bæredygtig produktion.

Indsatsens målsætning:

- At fremme hospitalernes klimavenlige kost og måltidsproduktion.
- Reducere CO2-belastningen fra råvareindkøb, madspildet og mængden af indkøbt engangsemballage med 25 % frem til udgangen af 2025.
- Arbejde hen mod guldmærket i økologi og skabe en målrettet indsats for sortering og nedbringelse af affaldsmængde.

Indsatsens forankring i nuværende strategier eller planer:

Indsatsen er en naturlig fortsættelse af økologi-omlægningsprocessen og den øgede bevidsthed i forhold til økologi og bæredygtig køkkendrift.

Regionens Hospitalskøkkener er desuden indgået i arbejdet med både 'Danmark imod madspild', og regionens eget bæredygtighedsprogram 'Grøn2030'.

Ressourcevurdering:

- Permanent ansættelse af 3 ressourcepersoner med viden om området og kompetencer i forhold til projektarbejde samt transformation fra projekt til idriftsættelse.
- Driftsbudget på skønsmæssig 100.000 til videreuddannelse med mere.

Øget omstilling til økologi

Politisk forankring: Forretningsudvalget

Bidraget til verdensmål:

12: Ansvarligt forbrug og produktion. Sikre bæredygtige forbrugs- og produktionsformer. Delmål 12.7

17: Partnerskaber for handling. Styrke det globale partnerskab for handling og øg midlerne til at nå målene. Delmål 17.17

Beskrivelse af indsats:

Regionens hospitalskøkkener har i løbet af 2018 gennemført en politisk beslutning om at omlægge til økologisk hospitalskost svarende til minimum 60 % (sølvmærke). Processen har været gennemført med bistand fra Københavns Madhus.

Projektet videreføres frem til medio 2019 med henblik på dels at udarbejde planer for yderligere omlægning til økologi og øget samarbejde mellem regionens hospitals køkkener.

Indsatsen skal fokusere på at fastholde og videreudvikle økologiomlægningen samt øge køkkenernes samlede viden om økologisk produktion samt tage det næste skridt – nemlig at kombinere økologitænkningen med fokus på mere klimavenlig kostproduktion.

Indsatsens målsætning:

At fastholde og udbygge vidensniveau i regionens hospitals køkkener samt videreudvikle samarbejdet mellem disse, med henblik på at arbejde med en strategi for mere klimavenlig kostproduktion i regionens hospitalskøkkener.

Indsatsens forankring i nuværende strategier eller planer:

Indsatsen er en naturlig fortsættelse af økologi-omlægningsprocessen og den øgede bevidsthed i forhold til økologi og bæredygtig køkkendrift.

Ressourcevurdering:

- Permanent ansættelse af 2 resourcepersoner med viden om området og kompetencer i forhold til projektarbejde samt transformation fra projekt til idriftsættelse.
- Driftsbudget på skønsmæssig 100.000 til videreuddannelse med mere.

Byggeri med bæredygtighed og samfundsansvar som grundsten

Politisk forankring: Forretningsudvalget

Bidraget til verdensmål:

-
4: Kvalitetsuddannelse. Sikre alle lige adgang til kvalitetsuddannelse og fremme alles muligheder for livslang læring. Delmål: 4.4
-
7: Bæredygtig energi. Sikre at alle har adgang til pålidelig, bæredygtig og moderne energi til en overkommelig pris. Delmål: 7.2 og 7.3
-
8: Anstændige jobs og økonomisk vækst. Fremme vedvarende, inklusiv og bæredygtig økonomisk vækst, fuld og produktiv beskæftigelse samt anstændigt arbejde til alle. Delmål 8.6, 8.7 og 8.8
-
11: Bæredygtige byer og lokalsamfund. Gør byer, lokalsamfund og bosættelser inkluderende, sikre, robuste og bæredygtige. Delmål: 11.6
-
12: Ansvarligt forbrug og produktion. Sikre bæredygtige forbrugs- og produktionsformer.
-
13: Klima-indsats. Handle hurtigt for at bekæmpe klimaforandringer og deres konsekvenser. Delmål: 13.2

Beskrivelse af indsats:

Region Hovedstadens byggeri - uanset om der er tale om ombygning, renovering, vedligehold eller nybyggeri - skal have bæredygtighed som grundsten. Det skal være en del af planlægning af alt byggeri, at der foretages overvejelser omkring, hvordan der i det konkrete byggeri kan planlægges og gennemføres bæredygtigt. En sådan arbejdsmetode forventes at give mere og bedre byggeri for pengene samt reducere energiforbruget og CO₂ udledningen i Region Hovedstaden i både anlægs- og driftsfasen af byggeriet. Et godt indeklima i et bæredygtigt byggeri vil samtidig øge trivsel for både medarbejdere, patienter og pårørende.

Region Hovedstaden vil være frontløber inden for samfundsansvarligt byggeri. Region Hovedstaden anvender derfor entreprisekontrakter med sociale klausulkrav om praktikpladser samt ordnede løn- og ansættelsesvilkår på Region Hovedstadens byggerier.

Indsatsens målsætning:

En styrket og systematiseret indsats, så Region Hovedstadens byggeri i 2030 følger et højt bæredygtighedsniveau, og Region Hovedstaden har konsolideret sin frontløberposition inden for samfundsansvarligt hospitalsbyggeri, og med følgende delmål i 2025:

- Region Hovedstadens byggeri planlægges ved brug af screening for bæredygtighed afhængig af byggeriets karakter og omfang med udgangspunkt i administrationens bæredygtighedsværktøj eller bæredygtighedsstandarder (fx DGNB eller LEED).
- Administrationen har kompetenceudviklet byggeprojektledere inden for arbejde med bæredygtigt byggeri.
- Region Hovedstadens entreprisekontrakter indeholder krav om praktikpladser samt ordnede løn- og ansættelsesforhold, og administrationen udvikler samarbejdsforum om sikre- og ordnede forhold på byggerierne
- I regionens byggeri er der én lærling per 10. ansatte håndværker, som bidrager til at sikre praktikpladser samt fremtidens kompetencer og arbejdsstyrke.

Basisår: N/A

Indsatsens forankring i nuværende strategier eller planer:

- Udbudsstrategi for bygge- og anlægsaktiviteter
- Opdateret indkøbspolitik 2019
- Region Hovedstadens praktikpladsindsats 2019 og 2020.

Ressourcevurdering:

- 1 årsværk til udvikling af bæredygtighedsværktøj samt kompetenceudvikling i 2019 og 2020.
- 50.000 kr. til uddannelse af bæredygtighedskonsulent.

Vandeffektive hospitaler

Politisk forankring: Miljø- og klimaudvalget

Bidrager til verdensmål:

6: Rent vand og sanitet. Sikre at alle har adgang til vand og sanitet og at dette forvaltes bæredygtigt. Delmål: 6.4 og 6.3

12: Ansvarligt forbrug og produktion. Sikre bæredygtige forbrugs- og produktionsformer.

Beskrivelse af indsats:

Et reduceret vandforbrug på hospitalerne vil give økonomiske besparelser ift. køb af vand, mindre afledningsbidrag og mindre vand gennem eventuelle spildevandsanlæg. Det vil desuden give en miljøgavnlig effekt ved brug af mindre grundvand og mindre energi til proces af spildevand. Indsatsområdet indebærer vandenergieffektive løsninger ved nybyg og renovering, herunder intelligent teknologi som bl.a. forebygger vandspild samt adfærdskampagner. Vandforbruget ligger på ca. 1,2 mio. m³/år.

Indsatsens målsætning:

- Ny målsætning om en reduktion af vandforbruget, målt pr. patient, på hospitalerne med 5 % i 2025 og 7,5% i 2030.

Basisår: 2015

Indsatsens forankring i nuværende strategier eller planer:

- Renoveringsplan
- Spildevandsstrategi som imødekommer kommunale krav om spildevandsrensning på Rigshospitalet - Blegdamsvej, Bispebjerg Hospital og forventeligt også Hvidovre Hospital

Ressourcevurdering:

- 200.000 kr. til udvikling og gennemførelse af kampagne der henvender sig til både patienter og personale på hospitalerne med henblik på at nedbringe brugen af brugsvand i hverdagen.
- Der tænkes gennemført et puljestøttet innovativt partnerskab (fx via EU eller Miljøstyrelsen) med private firmaer og vidensinstitutioner, hvoraf regionens andel vil udgøre et årsværk fra 2020 til 2024 og dertil ca. 1 mio. kr. til udstyr og test.

Flere praktikpladser gennem uddannelsesklausuler på Region Hovedstadens egne byggerier og flere praktikpladser i egen organisation

Politisk forankring: Udvalget for Forskning, Innovation og uddannelse

Bidraget til verdensmål:

4. Kvalitetsuddannelse. Sikre alle lige adgang til kvalitetsuddannelse og muligheder for livslang læring. Delmål 4.4.

12: Ansvarligt forbrug og produktion. Sikre bæredygtige forbrugs- og produktionsformer.

Beskrivelse af indsats:

Uddannelsesklausuler: Denne indsats består af to dele. Den ene del omhandler en fortsættelse af den eksisterende kontrol- og service funktion efter 2020. Den anden del indebærer, at den eksisterende kontrol- og servicefunktion suppleres af nye tiltag, hvor best practice udbredes og regionens byggeprojektledere rustes bedre til at håndtere de mange udfordringer, der er forbundet med uddannelsesklausulerne. Indsatsen indebærer en mere håndholdt indsats tættere på bygge- og renoveringsprojekterne. Hermed øges udnyttelse af praktikpladspotentialerne på regionens bygge- og anlægsprojekter.

Praktikpladser i egen organisation: Region Hovedstaden vil understøtte erhvervsskolernes arbejde med indgåelse af strategiske partnerskaber om flere praktikpladser med Region Hovedstadens hospitaler og virksomheder. Dermed kan det fulde praktikpladspotentiale i egen organisation afdækkes og realiseres.

Indsatsens målsætning:

En styrket indsats med supplerende nye tiltag for at sikre større udnyttelse af praktikpladspotentialet i forbindelse med uddannelsesklausuler på regionens egne byggerier og i regionens egen organisation for at bidrage til at nå de eksisterende mål:

- I alle årene, mens regionens bygge- og renoveringsprojekter pågår, skal der være 1 lærling/elev per 10. ansatte håndværker.
- Andelen af elever, der påbegynder en erhvervsuddannelse hos Region Hovedstaden øges med 10 procent (fraset SOSU, der er dimensioneret) i 2019.

Indsatsens forankring i nuværende strategier eller planer:

Begge indsætter er forankret i regionens nuværende praktikpladsindsats.

Ressourcevurdering:

Uddannelsesklausuler: Der er afsat ressourcer til den nuværende indsats frem til 2020. En fortsættelse af den eksisterende indsats efter 2020 vil kræve et årsværk af 600.000 kr. fra 2021. En opskalering af indsatsen giver behov for yderligere et årsværk af 600.000 kr. – altså 2 årsværk - fra 2021.

Praktikpladser i egen organisation: Hvis indsatsen skal opskaleres, vil det kræve yderligere medarbejderressourcer. Det vurderes til et årsværk af 600.000 kr.